

Milan Syruček

FRANÇOIS MITTERRAND

OSUD VELKÉHO MUŽE
NA POZADÍ DĚJIN FRANCIE

Milan Syruček

FRANÇOIS MITTERRAND:
OSUD VELKÉHO MUŽE NA POZADÍ DĚJIN FRANCIE

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

© Milan Syruček, 2016
Prologue © Hubert Védrine, 2016
Epilogue © Jaroslav Šedivý, 2016
© Grada Publishing, a. s., 2016

Fotografie z archivu Jazzové sekce Karla Srpa přefotil Svetozár Plesník

Korektura Dana Řezníčková
Obálka Jakub Karman, Art007
Grafická úprava a sazba Roman Křivánek, Art007

Vydala Grada Publishing, a. s., pod značkou Cosmopolis
v Praze roku 2016 jako svou 6340. publikaci

Tisk Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.

Grada Publishing, a. s.,
U Průhonu 22, Praha 7

ISBN 978-80-271-9392-9 (ePub)
ISBN 978-80-271-9391-2 (pdf)
ISBN 978-80-271-0163-4 (print)

MOTTO:

Politická akce, v určitých hodinách, je jako chirurgův skalpel, nenechá místo pro nejistotu.

François Mitterrand,
Ma part de verité (Má strana pravdy)

Politický člověk se především vyjadřuje svými činy, s nimi je vypočítatelný. Projevy a články jsou jen podpůrné kamínky, jež slouží jeho dílu akce.

François Mitterrand,
Mémoire à deux voix (Dvouhlasá paměť) s Elie Wiesel

ÚVOD HUBERTA VÉDRINA

Jako blízký spolupracovník Françoise Mitterranda během čtrnácti let jeho prezidentství a více než deseti let ve funkci prezidenta Institutu Françoise Mitterranda jsem četl téměř vše, co se o něm napsalo ve Francii a v zahraničí, tedy nezměrné množství článků a knih, často poutavých. Jen v roce 2016 jich vyšlo dalších šestnáct.

A musím přiznat, že Milanu Syručkovi, který nejprve psal o generálu de Gaullovi, se podařilo přinést do této produkce cosi nového. Jeho zájem o Françoise Mitterranda je zřejmý a má k tomu i silnou osobní motivaci: Jejich první setkání v roce 1969, oběd v Lutetii. Jeho obdiv k této osobnosti nikdy neustal. Napsal o něm knihu už v roce 1996. Pro něj je François Mitterrand „jednou z nejvýznamnějších osobností francouzské historie a 20. století“, ale také tajemnou bytostí, což u něj provokovalo přání odhalit jeho tajemství. Nikoliv ve vulgárním smyslu, jak to dělá bulvární tisk, ale ve snaze hluboce pochopit kořeny složitosti tohoto člověka. Milan Syruček rozvíjí také rozkošný výklad symbolu růže u Françoise Mitterranda. A jako jiné francouzské biografie, pokouší se hledat spojení jeho soukromí s jeho politikou.

Ale Milan Syruček píše knihu jako Čech, což ho vede k tomu, aby zkoumal hlouběji politiku bývalého prezidenta, když začínal v osmdesátých letech podněcovat oslabení a budoucí rozpad SSSR. A připravovat tuto změnu, která mohla skončit velice tragicky a představovat si, aniž by vyčkával, co může navrhnout zemím Východní Evropy, aby se staly skutečně demokratickými. Evropská unie jim byla podle smluv o připojení otevřena, avšak bez dlouhých předběžných jednání o připojení – François Mitterrand předvídal patnáct let, což bylo některými chápáno jako pokus o zpomalení tohoto procesu. Naopak! Řekl to v roce 1989 a země střední Evropy vstoupily do EU... v roce 2004. Smělým návrhem Françoise Mitterranda bylo, aby tyto evropské země, aniž by počkaly na oficiální přijetí, se s plným úsilím podílely na politické konfederaci. Jen lituji, že se tato idea pro nedorozumění neuskutečnila.

Milan Syruček se správně dotýká výjimečné důležitosti kontaktů Françoise Mitterranda s politickými osobnostmi během jeho pobytů v Praze.

Jsem šťastný, že český čtenář dostává do rukou knihu takové kvality o všech složitostech politiky a výjimečné osobnosti bývalého francouzského prezidenta.

Hubert Védrine

22. června 2016

ÚVOD

„Tak ho přece vyzkoušejte v praxi,“ navrhl během své návštěvy Prahy François Mitterrand při prohlídce výstavy francouzské techniky, která byla otevřena v pražském Klementinu. Mezi exponáty byl totiž jeden, v té době unikátní, který dokázal odhalovat, zda se na starých obrazech neskrývají pod vrchní malbou ještě další vrstvy. V gotice i později to nebylo nic udivujícího, takové tajemství skrývá dokonce Mona Lisa v Louvru. Nepodařilo se mi však dosud zjistit, zda se tak skutečně stalo či nikoliv. Jsou svědci Mitterrandových slov, ale nikoliv jejich realizace. Že by se snad jednalo o obrazy Mistra Frederika v karlstějské kapli sv. Kříže, což se mi zdálo nejpravděpodobnější? Ptal jsem se na to i kastelána hradu Jaromíra Kubů, který se o hrad stará osmadvacet let a poprvé sem nastoupil jako průvodce už v roce 1977. Věděl jen, že se obrazy skutečně prověřovaly a na stěně pod nimi se našly jiné náčrtky, ale nepotvrdil mi sebemenší spojitost s Mitterrandovou iniciativou. Přesto se o tom zmiňuji, protože vím, jak Mitterrand rád objevoval nové a tajemné. Sám byl příkladem takové záhadné mnohovrstevnosti, již postupně objevují historici a jeho životopisci.

Činí tak zejména v roce 2016, který je rokem Françoise Mitterranda: uplývá v něm sto let od jeho narození a dvacet let od jeho smrti. Světlo světa spatřil 26. října 1916 a skonal 8. ledna 1996. Mezi těmito daty je téměř osmdesát let jeho života. Jaký byl?

Byl nejen pohnutý, ale také v mnoha ohledech až dosud značně tajemný. Od původu jeho rodu až po záhadnou okolnost jeho smrti.

Činím tak i já, třebaže první knihu jsem o něm napsal v roce 1996 a nazval jsem ji *Růže pro prezidenta*. Růže ho skutečně provázela jeho životem. Růži mělo ve svém znaku katolické lyceum, které navštěvoval. S růží v ruce vyznával své city své první lásce, s níž se zasnoubil, růži jí posílal během války každý 3. březen, v den jejich zasnoubení, ale nakonec se nevzali. Tuto květinu si za svůj symbol zvolila Socialistická strana, jejímž předsedou se stal v roce 1971. *Růží v pěsti* nazval jednu ze svých knih, v níž vysvětloval program socialistů. S růží v ruce kráčet k hrobům socialistických vůdců v Pantheonu v den, kdy nastoupil prezidentský úřad (mezi posledními zde byla v roce 2015 pochována Geneviève de Gaulleová-Anthoniozová, dcera de Gaullova bratra Xaviera). Jen jeho pracovní stůl v Elysejském paláci nikdy nezdobila váza s růžemi, ale polními květinami.

Růže však je Mitterrandovým symbolem i v jiném slova smyslu: botanici se dosud prou, zda vzhledem k mnohotvárnosti jich existuje sto či až tři sta druhů. Nejstarší doklady o jejich existenci jsou z období před čtyřiceti miliony let. Uchvacují nejen svými tvary, barvami a vůněmi, ale i dalšími vlastnostmi: jsou dokonce jedlé a olej z nich je neodmyslitelnou součástí mnoha parfémů. Ač jejich existence je tak stará, stále zůstávají až mystickými květinami. Tak jako je až dosud plný dosud neobjasněných záhad celý Mitterrandův život: od kořenů jeho rodu a sporů, zda byl současně i bratrancem věčného následníka britského trůnu prince Charlese a amerického prezidenta Ronalda Reagana, přes jeho mladistvé výstřelky ve třicátých letech, kolaborací či odbojem za války, zákruty jeho politického vývoje od pravice k vůdci francouzské levice, odpůrcem autoritář-

ského generála de Gaulla až k vlastnímu působení jako prezidenta-monarchy, dvojím rodinném životě a dokonce posledními okamžiky jeho života, ukončeným přirozenou či naopak vyžádanou smrtí.

V této knize jsem se také přiznal, že jsem se o Mitterranda začal zajímat od doby, kdy se na francouzském politickém nebi objevil jako de Gaullův sok v souboji o prezidentské křeslo. Osobně jsem se s ním seznámil, když jsme v roce 1969 poobědvali v pařížském hotelu Lutetia. Od té doby jsem byl nesčetněkrát v domě na ulici Solferino, kde bylo sídlo socialistické strany, kterou ze starého konzervatismu, uzavřenosti a izolace dovedl na vítěznou pozici jak v parlamentě, tak – ve své osobě – poprvé v historii Páté republiky do Elysejského paláce. Tam jsem se za ním také vypravil. Po půl roce čekání mi bylo povoleno strávit tam několik dní, hovořit s jeho spolupracovníky a poradci, pozorovat jeho každodenní rytmus. A rovněž spolu s ostatními dodržovat ona prezidentská tajemství, která ho tehdy obklopovala.

Teď je mohu vypovědět. Abych i našim čtenářům přiblížil politika, který v mnoha ohledech byl protipólem generálu de Gaullovi. „*Zatímco de Gaulle byl člověkem zpřetrhání všeho, Mitterrand zanechal obraz člověka pokračování, dokonce pokračování za jakoukoliv cenu,*“ napsal o něm Éric Roussel v knize *François Mitterrand. De l'intime au politique* (Od soukromí po politiku).

Jestliže de Gaullův život a politická kariéra byly průzračné jako čirá voda ve studánce, Mitterrandův často připomínal zakalenou vodu. Přesto měli mnoho společného. Dokonce se jejich cesty několikrát proplétaly. Například právě v ulici Solferino, dlouhé jen 232 metrů: kromě francouzských socialistů tu od roku 1934 bylo sídlo odborů CGT, inklinujících k socialistům. Ale od roku 1947 se v této ulici rovněž usídlili gaullisté: generálova strana *Rassemblement du peuple français* (Shromáždění francouzského lidu) a její další organizace. Rozdíl byl jen v tom, že zatímco socialisté měli číslo 10, gaullisté se usídlili v čísle 5.

Společné měli oba političtí vůdci a rivalové – de Gaulle a Mitterrand – to nejpodstatnější: nesmazatelně se vepsali do francouzské historie, každý z nich vytvořil jednu její samostatnou kapitolu. Jestliže de Gaullovi historici nazvali Pátou republikou, Mitterrandovu sice nepojmenovali Šestou, ale možná by měli.

V úvodu své první knihy o Mitterrandovi jsem napsal, že ji píšu také proto, že mám rád Francii. Její minulost i přítomnost. Památky i místa, kde vůbec žádná pamětihodnost nestojí. Poezii a také kuchyň i vinné sklepy. Lidi slavné i ty z bistra na rohu ulice. Proto píšu o tom, jací jsou Francouzi a Francouzky, jak a čím žijí, zda a čím jsou tak výjimeční, jak se o nich tvrdí.

Pojednává tedy nejen o Mitterrandovi, ale i o jeho voličích a odpůrcích. Zaujalo mě, proč si ho Francouzi vybrali za prezidenta dokonce na celých čtrnáct let. Sám jsem ho jako cizinec volit nemohl. Neskládal jsem mu tedy poklony, abych od něj něco očekával, dokonce ani amnestii za případný dopravní přestupek. Víím, že by mi ji udělil jen při svém znovuzvolení, a to potřeby ústava nepřipouští. Jestliže jsem se už jednou věnoval de Gaullovi, nemohl jsem pominout jeho věčného rivala. Dvě osobnosti, jejichž velikost lze měřit též jejich vzájemným vztahem. Když Mitterrand zůstal v předvolební kampani roku 1965 jako jediný protikandidát, de Gaulle zakázal svému štábu využít proti němu jistá nemilá osobní fakta s poznámkou: Nešpiňte muže, který možná bude prezidentem. I Mitterrand uznával generálovu velikost a každoročně vzdával hold jeho památce, ač byl jeho tak tvrdošíjným protivníkem.

Přes všechnu ošidnost tématu víím jedno: Francie nemá ve zvyku vymazávat ze svých dějin ty, kdo do nich jednou vstoupili. Konečné zhodnocení nechť si učiní každý čtenář sám – a to nejobektivnější ať nakonec vyřkne sama historie. Bývá přísnější a milosrdnější zároveň, neboť tak působí kouzlo i zákon času.

MLÁDÍ A ZRÁNÍ

PŘÍBUZNÝ PRINCE CHARLESE A RONALDA REAGANA?

Narodil se 26. října 1916 ve čtyři hodiny ráno v prvním poschodí domu Lorrainových, který rodiče Yvonny (za svobodna se jmenovala Lorrainová) přenechali novomanželům Josephu a Yvonne Mitterrandovým, v Jarnaku v ulici Abel-Guy č. 22. Porod proběhl za asistence rodinného doktora Julese Huberta. Rodička Yvonne pojmenovala novorozence Françoisem podle Františka z Assisi, kterého jako pravověrná katolička zbožňovala. Do městské matriky ho však šel zapsat dědeček Jules, jeho otec Joseph právě přebíral místo přednosta stanice v Montluçon, takže nebyl při porodu svého druhého syna a pátého dítěte. Už na jaře 1918 dosáhl svého jmenování přednostou stanice v nedalekém Angoulême a později se mu podařilo sloužit přímo na stanici v Jarnaku, takže byl nejen blízko rodině, ale mohl se rovněž starat o rodinné vinice.

Vlastní křest François proběhl až 6. května 1917 v jarnacském kostele sv. Petra. Jeho plné jméno znělo François, Marie, Adrien, Maurice. Avšak na naléhání matky se 3. listopadu 1916 uskutečnil tzv. křest v nouzi (ondoiment), který většinou probíhal, když bylo dítě ve smrtelném nebezpečí a bez obvyklého ceremoniálu.

François byl sice zdravý, přesto však jeho matka chtěla co nejdříve „odevzdat jeho duši Bohu“, jak sama uvedla v žádosti biskupovi, který musel obřad povolit. Takže tenhle syn byl už od narození výjimečný. Stejně jako byl Jarnac, město, které pamatovalo jednu z nejlítějších náboženských bitev mezi katolíky a protestanty, při níž zahynul v roce 1569 šéf hugenotů princ de Condé. A v roce 1906 se zde reformované církve sjednotily. Neinspirovala i tato historie, k níž byl Mitterrand tak vnímavý, jeho některá politická rozhodnutí?

Při porodu měl doktor starosti se zesláblým srdcem Yvonne, a proto ji radil, aby už znovu neotěhotněla. K tomu si jen povzdychla, že to na ní nezáleží, je to jen vůle boží. Takže nakonec François měl sedm sourozenců: tři bratry – Roberta (1915–2002), absolventa polytechniky, administrátora jedné společnosti, Jacquese (1918–2009), generála vojenského letectva a Philippa (1921–1992), zemědělce a starosty v Saint-Simon. Sestry byly čtyři: Marie-Antoinette (1909–1999), celkem třikrát vdaná, Marie-Josèphe (1912–1977), dvakrát provdaná, poprvé za markýze, Colette (1914–2004), vdaná za kapitána, a Geneviève (1919–2006), manželka bankéře.

Přes svou početnost patřila rodina Mitterrandových ve čtyřtisícovém Jarnaku k těm zámožným. Lidem se zde vedlo docela dobře, především díky koňaku, pro který si obchodníci přijížděli až z Anglie a Švédska. Nebyl to kraj revolučních výbojů, naopak tu převládal konzervatismus daný rovněž náboženskými, zejména katolickými tradicemi. Také příslušníci Mitterrandovy i Lorrainovy rodiny byli věřícími katolíky.

Někteří historikové, s ohledem na prezidentův obdiv k velkým osobnostem, se snaží dokázat, že jeho rod má hluboké kořeny, jež ho pojí s dnešní britskou královskou dynastií. Sestupme až do konce 15. století. Jean de Barbezières s manželkou Clémence, rozenou d'Orgemont, měli dva syny: Philippa a Louise. Philippova větev se v pátém kolenu dostala k rodu vévody z Brunswicku-

-Lunebourgue a pokračovala anglickým králem Jiřím I. až III., královnou Viktorií, Eduardem VII., k Jiřímu V. a VI. Poslední Jiří byl otcem Alžběty II., matky dnešního následníka trůnu prince Charlese. Louisova větev dospěla přes několik generací k Eugénii Faurové řečené mamá Nini a Julesu Lorrainovi zvanému papá Jules. To byli z manželčiny strany prarodiče prezidenta Mitterranda.

On sám na svatbě prince Charlese s lady Dianou (France Spencerovou) nepřipomínal, že princ je jeho vzdáleným bratrancem. Ani Françoisův dědeček smýšlením, náboženským vyznáním a charakterem nijak nenaznačoval, že v jeho žilách koluje něco modré anglické krve.

V červenci 1986 obdržel François Mitterrand dopis od amerického prezidenta Ronalda Reagana. Upozorňuje v něm na článek v jednom z nejprestižnějších amerických časopisů *Reader's Digest*. Na stránce 148 se píše o tom, že „britští genealogové našli souvislost mezi mou rodinou a Riagainem, otcem islandského krále Briana Bora a tedy podle této skutečnosti jsem mezi jiným bratrance François Mitterranda. Takže naše nedávné setkání bylo v určitém smyslu rodinnou schůzkou.“

Mitterrand sám byl zřejmě příliš zaměstnán, než aby se věnoval historii svého rodu, ale za něj to učinili mnozí, zejména v osmdesátých letech. Mezi tyto historiky patřil například Jean-Yves Ribault, ředitel archivů v departementu Cher či jedna z nejznámějších britských genealožek Simon Frazerová. Když se tohoto výzkumu ujala také Marie Balvetová, prezident ji několikrát přijal, aby napomohl jejímu bádání, ale spisovatelka nakonec muse-la uznat, že v rodu není nikdo natolik významný, aby se zapsal do francouzské historie, třebaže „předkové ve svém každodenním úsilí přispěli ke slávě Francie“, dodala, aby to nevypadalo tak trapně (*Le roman familial de François Mitterrand*, Plon, Paris 1994).

Rod Mitterrandů byl skutečně úzce spjat s krajem Berry (dnes se už nepoužívá tento název). Potvrzuje to jistý Sylvain Mitter-

rand, který se narodil v roce 1625 na skromné farmě, zabývajícím se vinařstvím, která se nacházela asi deset kilometrů od vršku nazývaného Mitterrand či Mitterrandova pláň. Nepřesné jsou údaje, které sahají až k roku 1230 a dvěma bratrům Mitterramů, žijícím blízko místa nazývaného „chasal Miteran“ (obývané místo, obklopené poli, vinicemi a lesem). Mají něco společného?

Stejně tak je nejasný sám původ slova Mitterrand. Ve slavném *Dictionnaire étymologique des noms de famille et prénoms de France* od Alberta Dauzata (Larousse 1951) se uvádí, že toto jméno se blíží názvu zemědělského povolání „měřiče zrn“, což sám prezident jednou připomněl při svém setkání s kanadskými pěstiteli obilnin. Jiní nacházejí jiné kořeny, ale faktem zůstává, že ten prokázaný kořen směřuje k vinařům kraje Berry, ať to bylo v různých dobách a někdy – třeba i v důsledku svateb – se plochy vinohradů měnily. Jen poslední generace Mitterrandů vinice opustily a věnovaly se jiné činnosti, třeba stavbě kanálu, který se právě budoval. Françoisův dědeček už byl železničářem ve společnosti Železnice Paris – Orléans, v níž pracoval i jeho otec Joseph. Měl sice literární sklony a chtěl být novinářem nebo hercem, ale ve svých sedmadvaceti letech, v roce 1900, se stal na přání svého otce železničářem a ve čtyřiceti přednostou nádraží v Saint-Nazaire. Ve stejném roce se oženil s Yvonne Lorrainovou. Tak se spojily dva rody, které vždy patřily ke kraji Charente.

Pokud nebylo možné u Mitterrandů vystopovat královské předky, něco jiného to bylo u rodiny Lorrainových. Ačkoliv byli převážně vinaři, někteří si vybrali jinou životní dráhu. Například Nicolas, který ovdověl v roce 1747, se rychle oženil s dcerou vinaře a z deseti dětí, které měli, se François stal granátníkem a poté četníkem. A zase jeden z jeho synů, Jules, prodával kapesníky, ale věnoval se rovněž hazardním hrám a už ve svých jednatřiceti letech spáchal sebevraždu. O tom se v rodině nehovořilo, sám prezident se to dozvěděl až ve zralém věku. Naštěstí Julesův potomek Léon

se stal jako obchodník s vínem tak zámožným, že koupil v Jarnaku právě ten dům, v němž se příští prezident François Mitterrand narodil. Léon se také stal v roce 1857 zakladatelem zednářské lóže v Jarnaku, která po dvaceti letech zanikla.

Následující rok se narodil další Jules, což už byl Françoisův pradědeček z matčiny strany. Po studiích se vypravil do Londýna, aby zvládl angličtinu a svůj pobyt v britské metropoli využil i jako zástupce jarnackých výrobců koňaku. Tím se zabýval až do svého sňatku s Eugénií Faure, dcerou přítele jeho otce. Tak se dostáváme k oné větvi sahající až k anglickému královskému dvoru, na níž byl François Mitterrand tak pyšný. Dokazuje to i jeho dopis spisovatelce a historičce Marii Balvetové, když ji upozorňoval, aby pátrala právě po této větvi Faurových.

KOŇAK A ŽELEZNICE

Papá Julese dlouho trápila ztráta dvou synů – jeden zemřel ve věku čtyř let, druhý jako dvacetiletý. Jako ostatní usedlíci charentského kraje si spíš než na penězích zakládal na vinicích, z jejichž hroznů pak zrál vynikající koňak. Dokonce dokázal překonat ztráty, které způsobila vinici phylloxera. Znovu je obnovil a dokonce vypěstoval takové odrůdy, za něž získával ceny. Stoupla i jeho vážnost. Stal se prezidentem výrobců vína v celém jihozápadním regionu země a také po dvacet let radním v Jarnaku.

O penězích se doma ani nehovořilo. Pokud se šetřilo, tak proto, aby se udržovaly vinice, dobrý životní standard a odpovídající pozice v místní společnosti. O Julesovi se říkalo, že je malým buržoou mezi velkými a velkým buržoou mezi malými. Vlastnil v Jarnaku několik domů. Jeden obývali Lorrainovi s dcerou Antoinette Sarrazinovou, válečnou vdovou se dvěma dětmi: Pierrem a Yvonnou. Ve druhém, také dvouposchodovém, se později usadili Mitterrandovi, jichž nakonec bylo deset. Dědovi patřilo také 25 ha jarnackých vinic, největší bohatství měl však v Touventu u Aubeterre: 100 ha

půdy a majestátní dům, v němž trávil osm měsíců v roce. Měl rovněž služebnictvo: kuchařku, pradlenu, kočího a tři ženy, které pomáhaly kromě jiného i při zpracování hroznů. Babička Lorrainová vybírala chůvy pro jarnacký dům v Bretani podle fotografií. Celá rodina se dlouho bavila při vzpomínce na jistou Marii, která poslala svou fotku, na níž pózovala ve svatebních šatech své sestry.

V neděli se jezdívalo autem na mši a farář byl vždy zván na oběd. Jedlo se dobře a rozmanitě: telecí, hovězí, zelenina, ovoce. Svátečním jídlem býval krocan na pomerančích. Pozemky protékala řeka Drône, a také ona obohacovala stůl a peněženku: za noc se tu do sítí daly nachytat až dva metráky tloušťů, duhových pstruhů a úhořů. Papá se říkalo i Josephovi, Mitterrandovu otci. Sousedé často Françoisovi povídali: „*Pozdravuj svého papá,*“ a klouček se ptal: „*Ale kterého?*“

Jeho otec – na rozdíl od dědečka – byl uzavřený a chladný. Jedna dcera se přiznala, že se bála s ním bydlet, když zemřela matka. Srdce měl však pod tvrdou kůrkou vřelé, miloval svou ženu a děti, byť zvláštním způsobem. O vztahu k manželce řekl svým synům až po její smrti: „*Nevěřte kráse, hledejte morální hodnoty.*“ Yvonna nebyla oslňující kráskou, ale její čistá duše a pevné morální zásady z ní činily spolehlivou a věrnou celoživotní partnerku. Děti otec nehýčkal, ale dokázal je odměnit. Například za dobré vysvědčení je vodil na oběd do prvotřídní restaurace Dubern v Bordeaux. I o padesát let později prezident Mitterrand stále vzpomínal na znamenité jídlo u Duberna.

Otec svá humanitní studia dokončil v Notre-Dame des Aides. Dobře ovládal latinu a chtěl být novinářem. Nakonec se stal v Blois zaměstnancem železniční společnosti Paříž–Orléans. Služba to byla opravdu kočovná – po svatbě žili v Saint-Nazaire, kde byl zástupcem přednosta stanice, poté sloužil v Nantes, Chantonay, Montluçonu, Quimperu, až skončil jako přednosta stanice v Angoulême. Za první světové války nemusel narukovat, funk-

ce na jedné z klíčových železničních křižovatek mu dávala právo sloužit na železnici. V roce 1919 mu nabídli místo přednosty pařížského nádraží Austerlitz. Protože však chtěl ve svých šestačtyřiceti letech převzít tchánovy vinice, zůstal v Jarnaku. To byly Françoisovi tři roky. Těž žena přesvědčila Josepha, aby zanechal kočovného železničářského života a kvůli dětem se usadili.

Papá Joseph se tedy rozhodl, že se dá na pojišťovnictví. Přijal funkci regionálního představitele společnosti Union. Založil též malou továrnu, ale podnikání ani prodej ho neuspokojovaly. Jeho děti po něm rozhodně nemohly zdědit podnikatelského nebo obchodního ducha či vztah k penězům. V rodině nikdy neměli rádi boháče, zvlášť ty nově zbohatlé – na válce a na krizi.

François Mitterrand později často připomínal, že z domu si odnesl na celý život odpor ke kapitálu. Ačkoli pocházel z poměrně zámožné rodiny, necítil nikdy náklonnost k podnikatelům. Výstižně to vyjádřil v prosinci roku 1972 na shromáždění u Versailleské brány, které se sešlo na podporu společného programu socialistů a komunistů: *„Nepotřebujeme monopoly, nepotřebujeme finančníky, peníze – ty nové pány, pány zbrojení, pány počítačů, farmaceutických výrobků, elektroniky, spojů. Nechceme draze platit zlo tolika staletí... je třeba změnit život!“*

Nelze tvrdit, že Mitterranda od mládí provázel sociální cit; spíše než sociální rozdíly vnímal v Jarnaku bariéry rodinných klanů.

Jeho otec se raději věnoval činnosti v národní federaci vinařů, o místní veřejné funkci nestál; děd papá Jules býval i městským radním. Joseph měl smysl pro novou techniku, v Jarnaku měl mezi prvními automobil, byl to vůz značky Chenard-Walker. Stejně tak v roce 1922 natrvalo doma zhasili svíčky a zavedli elektřinu. Přesto názorově byl konzervativnější než jeho tchán. Stal se předsedou národní katolické federace založené v roce 1924, aby oponovala levici, která prosazovala laické zákony. Federace se velmi ostře stavěla proti jednotnému státnímu školskému systému.

Mitterrandovy děti nechodily do komunální školy. Domů k nim docházeli dva kněží, kteří je denně učili od devíti hodin do oběda a od čtrnácti do šestnácti hodin. Poté synové pokračovali ve studiu na katolickém lyceu Svatého Pavla v Angoulême. To si přála též jejich matka, jejíž zásadou bylo „*obracet své srdce k Bohu čtyřikrát za hodinu*“.

Joseph Mitterrand nebyl členem žádné politické strany, ale ve třicátých letech manifestoval proti lidové frontě a podporoval plukovníka de la Rocque, vůdce ligy Ohňových křížů.

Všichni Lorrainové a Mitterrandové byli zajedno v tom, že uctívali Boha a nemilovali zednáře, Němce, socialisty a bolševiky. Aspoň Françoisův starší bratr Robert tak popisuje rozhovory u rodinného stolu. Prezident sám později uváděl, že doma nikdy neslyšel nadávky na socialisty a komunisty. Catherine Nayová to v Mitterrandové životopise podává tak, že „*i bratři si mohli různé vykládat úsudky pronášené mezi ovocem a sýrem*“. To je právě ta závěrečná část typického francouzského oběda, kdy lze při jídle už hovořit o všeličems včetně politiky.

U stolu se scházívало až dvanáct lidí, takže opravdu nebylo snadné sledovat jednotlivé názory. Vůbec nejčastěji se hovořilo na kulturní téma. Právě François a Robert se často přeli, co pro lidstvo znamená více: vědecký, či literární objev. Také tu sršel humor. Zvláště oblíbené byly slovní hříčky a aforismy, půtky, ale frivolnosti se zásadně netrpěly. Politika se považovala za cosi nepřilíš čistého a politickou kariérou se opovrhovalo. Oba papá se shodli v názoru, že nejlepší profesí je státní služba – ať už v administrativě či armádě. Touto cestou šli dva bratři, Robert a Jacques, zatímco François se jaksí odrodil, byť mnohem později. Ale což prezident republiky – a předtím ministr – též není státní služba?

„*Politika stoupá do hlavy a rozděluje rodiny,*“ říkávala mamá Nini. Za své hlavní poslání považovala výchovu dětí. Musely vždy říkat „*děkuji*“, spořádaně sedět za stolem a u jídla mít čisté ruce. Mamá Yvon-

na vládla rodinnému krbu; co také mohla dělat jiného, když za deset let manželství porodila osm dětí? Její denní režim byl tvrdý: v létě vstávala v pět, v zimě v šest hodin a uléhala mezi posledními. Velmi pečovala o rodinná pouta. Ocitlo-li se některé z dětí mimo domov, psala mu denně dopisy. Zdůrazňovala intelektuální výchovu, učila děti lásce k hudbě a knize, neboť sama byla dost vzdělaná. Zemřela ovšem poměrně mladá – v lednu 1936 ve svých osmapadesáti letech.

JINÝ NEŽ OSTATNÍ

Ze všech dětí byl François nejsvéhlavější, chtěl ve všem vyniknout a odlišit se. Když se šlo třeba na procházku, říkával: *„Jděte napřed, já vás dohoním!“* Doma často hráli divadlo, ale François se hraní účastnil jen s podmínkou, že si roli vybere sám a bude režirovat. Nesnášel zákazy. Matka třeba něco položila na stůl a zakázala dětem se toho dotknout. Françoisova ruka se k zakázané věci automaticky natahovala, až se zastavila milimetr před ní.

„*Neslyšels?*“ napomenula ho matka.

„*Ale vždyť jsem se toho nedotkl!*“ rozhořčil se François.

Totéž se mu stávalo ve škole. Jednou profesor abbé Perrinot zakázal studentům psát si během jeho výkladu perem poznámky. Byl velice překvapen, když přistihl Françoise, jak si píše přímo před jeho nosem: „*Vysmíváte se mi snad?*“

„*Nikoli,*“ odvětil François, „*zakázal jste psát perem a já píšu, jak vidíte, tužkou.*“ Profesor se rozčilil a stěžoval si až u prefekta; ten však dal nakonec za pravdu studentovi.

Také nerad prohrával. Učil se hrát šachy s dědou Julesem, ale když dostal mat, celou noc nespál a přemýšlel o revanši.

Už jako dítě snil a tajnůstkařil. Na celé hodiny mizel, aby ukojil svou nezkrotnou žízeň po čtení. Obzvláště rád se schovával do sýpky, kam rodiče už dávno, někdy před dvaceti lety, uložili díla zcela zapomenutých autorů. Hovořilo se v nich o křížáckých výpravách, církvi, válkách, prvním císařství. Doslova je hltal –

a jak později sám napsal – „*i s vůní kukuřice, která se tu sušila, a topolového dřeva, z něhož byla podlaha, na níž jsem sedával*“. Třebaže fyzickou silou se nevyrovnal mnohým svým spolužákům, udivovalo, jak trpělivě dokázal snášet bolest. Výjimečně statečně si vedl i při zánětu pobřišnice, který ho v jedenácti letech doslova ochrnil na dlouhé čtyři měsíce. François měl pevný charakter, ale též dost šarmu, aby si podmanil ostatní, a hojně toho využíval.

Na studiích v katolickém lyceu Svatého Pavla patřil mezi velice schopné žáky – ve třídě si udržoval vždy tak šesté místo (na francouzských školách se kromě známek podle dvacetibodového hodnocení uvádí na vysvědčení celkové pořadí ve třídě).

Stačilo mu to, jak uvedl v odpovědi na bratrův dopis. O třináct měsíců starší Robert ho vyzýval, aby se prosadil do čela třídy. Sám Robert odmaturoval už v patnácti letech a na slavnou Polytechniku byl přijat jako nejmladší posluchač – po maršálu Fochovi. François Mitterrand byl však ve škole vynikající v humanitních předmětech, v dějepise, zeměpise, francouzštině, latině a náboženství. V nich si vybojoval první místo ve studentských soutěžích, jež se pořádají pro absolventy jednotlivých ročníků.

Dokud si nebyl svým umístěním jistý, o soutěži se nezmínil ani nejbližším. Například jednou žádal matku, aby mu dala peníze, ale odmítl sdělit, nač je potřebuje. Paní Mitterrandová věděla, jak je její syn šetrný – dokonce gumoval popsané sešity, aby je mohl znovu použít, a tak mu je dala. Teprve druhý den se svěřil, že je potřeboval na železniční jízdenku do Bordeaux. Tam se zúčastnil řečnické soutěže organizované pro žáky katolických škol a zvítězil.

Též se nikomu předem nesvěřil s výsledky své maturitní zkoušky, dokud je neměl písemně, ani svému bratranci Pierrovi, s nímž se náhodou setkal ve vlaku. Však ústní maturitní zkoušku, kterou skládal v Poitiers, musel opakovat, neboť mu najednou selhala paměť. Dlouho poté vzpomínal, jak mu „*slova tančila v hlavě*“, ale nedokázal je vyjádřit. „*Ještě dnes, když mám mluvit na veřejnosti, pociťuji jistý odpor...*“

Slabší byl v matematice a angličtině, ačkoli každoročně jezdil – stejně jako jeho sourozenci – k jedné známé anglické rodině, aby se procvičil v jazyce. Málo však konverzoval a u stolu odmítl po anglickém způsobu zacházet s vidličkou a nožem. Rád sportoval, ve fotbalovém družstvu byl brankářem. Zúčastnil se turnajů v ping-pongu. Zatímco na turnaji v Cognaku 26. prosince 1933 vyhrál v pětisetovém boji, v následující odvetě v Jarnaku podlehl soupeři ve třech setech. Účastnil se i jinak kolektivního života, nikdy ovšem s kolektivem zcela nesplynul. Zdaleka to nebylo jen proto, že kvůli nachlazení nastoupil později. Vždy se projevovala jeho jistá výjimečnost, nadřazenost a uzavřenost.

Na katolické koleji ho dráždila přísná disciplína, která se tam vyžadovala: za nezapnutý knoflík na uniformě vyloučení na osm dní, za pouhý pohled na dívku během společné procházky už byl trest měsíčního vyloučení a za dopis od dívky úplný vyhazov. François byl jediný, kdo se odvážil veřejně si stěžovat, že škola nevlastní sportovní hřiště. Svou stížnost zakončil zvoláním: „*Bez prostředků neexistuje svoboda!*“

Byl přirozeným vůdcem a rád se do této role stavěl. Neskrýval, že by chtěl být králem či papežem. Spolužáci ujišťují, že několikrát prohlašoval: „*Až budu prezidentem, můj vlak se zastaví v Jarnaku.*“ Jeho profesori tvrdí, že se zajímal spíše o literaturu než politiku. K tomu ani neměl mnoho příležitostí, nemyslíme-li hodiny zeměpisu, v nichž se učili, že Francie se rozkládá na 11 milionech čtverečních kilometrů a má 80 milionů obyvatel (včetně kolonií). Sám o padesát let později napsal v knize *Ma part de vérité*, že dokonce složil maturitu z filozofie, aniž by jedinkrát uslyšel jména Karel Marx a Bedřich Engels. Zato dobře znal Dostojevského a Tolstého.

Nelze ale tvrdit, že ve veřejné – státní – škole se v hodinách filozofie rozebírala díla Marxe a Engelse. Problém soukromých – převážně katolických – škol spočíval v tom, že kromě sociální selekce byla tu i selekce výuková. Nejenže dávala přednost nábo-

ženské výchově, ale hlavně nepodléhala školnímu řádu, osnovám ani kontrole státních složek.

Lyceum Svatého Pavla sice tvrdilo, že u nich sociální selekce není, ale už pouhý seznam studentů potvrzuje, že jejich výběr podléhal přísným kritériím. Dělili se podle toho, zda patřili k tzv. vynikajícím rodinám (což byl případ všech čtyř Mitterrandových synů), nebo „dobře situovaným“ či konečně „zajímavým případům“. Jednalo se o děti výrobců koňaku a papíru (dvě nejrozšířenější průmyslová odvětví města), dále obchodníků, lékařů, notářů, zchudlých šlechticů a úředníků. Důraz se kladl na to, aby všichni byli věřící a aby se ze studentů později stala – „*bude-li si to Bůh přát*“ – elita kraje. V takovém zaměření se toto lyceum nijak nelišilo od jiných. I zde platil pevný řád, který studenty nutil vstávat ve tři čtvrti na šest, umývat se studenou vodou, pomodlit se na lačný žaludek, nasnídat. Pak se už střídalo studium se sportem a oddychem až do večere. Po večerní bohoslužbě se ve 20 hodin zhasla světla.

Na začátku školního roku 1933 kanovník Bouchaud ve školním bulletinu vysvětloval smysl výuky: Naučte se usmívat při práci a uvidíte ji růžově. Stejně budete nazírat i na nutnost kázně. Růže byla znakem školy, žáci ji nosili i na své zimní a letní uniformě, aby ani na okamžik nezapomínali, že „*život je třeba vidět růžově*“.

Růže, jak ještě uvidíme, bude hrát v Mitterrandově životě důležitou úlohu, třebaže ji na prezidentském stole v Elysejském paláci nestrpěl. Sotva to ale bylo proto, že by nerad vzpomínal na svých tři sta spolužáků a padesát profesorů z lycea v Angoulême. Jako prezident poslal škole zdravici. Profesorům slíbil, že nezradí jejich ideály.

SPOR O ŠKOLU A POTRATY

Přesto se ve sporu o školskou reformu postavil proti těmto privilegiovaným školám. A nikoli proto, že jako socialistický prezident musel plnit socialistický program své strany. Už dávno před svým zvolením, například na kolokviu věřících a nevěřících v lis-

topadu 1977 v Paříži, brojil proti tomu, aby socialisté, dostanou-li se k moci, ponechali svým politickým odpůrcům takový nástroj, jako je právě soukromá škola. Dokonce v tomto projevu kritizoval církev, že proletářům slibuje štěstí v posmrtném životě a ve jménu tohoto štěstí jim odpírá právo dosáhnout ho na zemi, včetně práva mít vlastní názor na svět. „*Soukromé školství se stalo nástrojem konzervativní moci,*“ uváděl a poukazoval na úzké spojení mezi vedením těchto škol a jejich sdruženími s konzervativními stranami.

V prosinci 1982 předložil ministr školství Alain Savary po osmáctiměsíční přípravě návrh nového školského zákona, jímž se měla ve Francii vytvořit jednotná, ryze státní vzdělávací soustava, tak jak to navrhoval také společný program socialistů a komunistů z roku 1972. Stoupenci soukromých škol zorganizovali po celé zemi demonstrace.

Dne 2. ledna 1983 Mitterrand překvapivě prohlásil, že jeho osobní základní filozofií, které se bude držet až do svého posledního dechu, je respektování svědomí. Proto chce respektovat možnost svobodného výběru. Tím se fakticky postavil proti Savaryho návrhu. Ministr to pochopil jako výzvu k nucené přestávce, aby se uklidnily vášně. Vláda se znovu pokusila zákon prosadit. V odpověď na to se v Paříži konala dvoumilionová demonstrace stoupenců soukromých škol z celé země. Největší demonstrace, jakou kdy francouzská metropole zažila. Profesorům, studentům a rodičům stáli po boku duchovní v čele s pařížským arcibiskupem. Vláda byla přesto rozhodnuta zákon prosadit a socialističtí poslanci si v parlamentu gratulovali, s jakým odhodláním jdou všichni do boje za státní školství; socialisté totiž měli v Národním shromáždění absolutní většinu.

Avšak v době, kdy mnozí Francouzi již balili svá zavazadla na dovolenou, 12. července 1984, prezident oznámil, že se rozhodl návrh Savaryho zákona stáhnout. Ministr se to dozvěděl až z televize a na protest podal demisi. Odstoupila celá vláda. Nový ministr

školsství Jean-Pierre Chevènement a nový premiér Laurent Fabius oznámili, že připraví nový text zákona, jenž bude možná předložen lidovému referendu. Lidé se ještě nevrátili z dovolených, když se dověděli, že referendum je zbytečné, protože podle prezidentova názoru všechny zainteresované strany přijímají změny nového ministra.

Spor o Savaryho školský zákon zdaleka nebyl pouze střetem státu a církví, netýkal se jen toho, zda některé školy a koleje změní majitele a jejich vedení se podřídí obecným požadavkům a osno-vám. V tomto smyslu je třeba chápat Mitterrandův výrok z roku 1977 i jeho váhání, když již vládl v Elysejském paláci a chtěl se stát prezidentem všech Francouzů. K řešení jakékoli otázky by totiž potřeboval mít dvě židle a sedět současně na obou nedokáže ani prezident.

Shodně s většinou Mitterrandových životopisců si rovněž myslím, že v prezidentově jednání se přece jen silněji, než si sám uvědomoval, projevovaly prvky výchovy z mládí. Je všeobecně znám jeho pietní vztah k dětství a mládí. Dokazují to kupříkladu fotografie, které uchovával ve své prezidentské kanceláři a bytě. Svědčí o tom i skutečnost, že jakmile se ujal prezidentského úřadu, většinu svých bývalých spolužáků a profesorů rozdával vyznamenání. Zval je k sobě, scházel se s nimi na obědy či večere, představenému katolického lycea při každé jeho návštěvě metropole poskytoval své služební auto.

Byl v tom jistě úctyhodný projev vděčnosti těm, kdo mu dali vzdělání a s nimiž trávil svá školní léta, ale i důsledek výchovy.

Rodinný vliv se u Mitterranda projevil třeba při projednávání jiné otázky, pro Francii stejně typické: práva žen na potrat. Jedním z bodů socialistického programu (60. bod z celkového počtu 110 bodů) byl požadavek, aby se ženám hradilo umělé přerušování těhotenství. V tomto smyslu se připravoval zákon, jakmile se po červnu 1981 ujala moci nová socialistická vláda. Avšak 2. srpna

1982 ministr sociálních věcí Bérégovoy oznámil, že návrh zákona se odkládá ad acta. Bojovné příslušnice Socialistické strany byly pobouřeny.

„Vláda chce odepřít ženám právo, aby svobodně rozhodovaly o svém těle,“ rozhořčovala se Simona Ifová, předsedkyně rodinného plánování a poradkyně v kabinetu ministryně pro sociální podmínky žen Yvetty Roudyové.

Druhý den ráno se u prezidenta jako každý čtvrtek sešli u snídani vybraní socialističtí předáci. O této otázce diskutovali tak živě, že tentokrát ani nevnímali vůni rozpečených rohlíků: „Co řeknou naše voličky, naše členky, naše ženy a dcery?“ Všichni svorně pomlouvali ministra Bérégovoye, který odložení zákona vysvětloval jako „etický problém“. Pouze Mitterrand byl při snídani mlčenlivý, pohroužen do svých úvah. Až později se účastníci této snídani dozvěděli, že rozhodnutí neposkytnout finanční příspěvek na potraty pocházelo od prezidenta. Převážil u něj názor katolické církve odmítající potraty. Teprve odpor vlastní strany a pobouření většiny žen ho přimělo změnit stanovisko. O pár dní později Bérégovoy ženy ujistil, že potraty budou bezplatné.

ŠKOLNÍ ZVONEK NEZNÍ VŠUDE STEJNĚ

Dodnes není ve Francii školská reforma plně vyřešena. Dodnes studenti, profesori i rodiče projevují nespokojenost s poměry, které na školách vládnou. Studentské bouře v roce 1968 se týkaly především politických hesel a jejich bezprostřední příčinou byla demonstrace studentů v Nanterre proti ještě napoleonskému zákazu navštěvovat dívčí koleje. Uskutecnila se 22. března 1968 a podle tohoto data se také nazývalo celé hnutí studentské revolty v čele s Cohn-Benditem. Jen doplním: tehdy jsem se

s ním střetával na pařížských barikádách a v divadle Odeon jako s energickým mladíkem, nabitým revolučním nadšením. Poté zmizel a potkali jsme se o řadu let později na frankfurtském knižním veletrhu. Stal se z něj úspěšný nakladatel. Posledních šestnáct let jsem ho potkával v chodbách Evropského parlamentu. Využíval toho, že se narodil ve Francii židovsko-německým rodičům a tak kandidoval jednou za francouzské, podruhé za německé zelené, protože měl obojí občanství. Tak to vystřídal čtyřikrát. Příkladný symbol tehdejší studentské revolty.

O necelých dvacet let později studenti protestovali proti stále se zhoršujícím sociálním podmínkám: nevyhovujícím kolejím a přeplněným posluchárnám, stále se snižujícím stipendiím a zejména jisté bezvýchodnosti absolventů hledajících odpovídající umístění. Chci ovšem zdůraznit to, že popisují především poměry za Françoise Mitterranda. Co platilo o sociálních otázkách studentů, týkalo se i jiných vrstev obyvatel: vycházím ze západoevropských měřítek tehdejší doby v porovnání s naší situací, a tedy podstatně vyššího životního standardu i u studentů. Jestliže studenti (dělníci, rolníci) chtěli víc, věděli, že na to společnost má. Ve Francii zvláště kvalita výuky v nehumanitních předmětech, tehdy nesrovnatelná s naší, odpovídala úrovni společnosti. Jejím nároky stoupají stejně jako požadavky na reformu školství a jeho sociální zrovnoprávnění. Nešlo jen o statut soukromých škol, nýbrž o řadu dalších otázek souvisejících s tím, že pouze malé procento skončí školu v daném termínu, že mnozí si musí přivydělávat a že je málo studentů z dělnických rodin. Některé podniky, hlavně soukromé, dotují studia s úzkou specializací pro výchovu odborníků podle svých potřeb. Poskytují jim stipendia anebo zálohy na studium, které poté v zaměstnání splácejí. Tím je zvýhodňují proti těm školám, jejichž posluchači takové šance nemají. Nevýhodou takto specializovaných posluchačů zase je, že se mohou mnohem hůře uplatnit, musí-li změnit pracovní místo.

Střední školství bylo dost roztržštěné. Kritizována byla hlavně příprava učňovské mládeže. Často spočívala na libovůli jednotlivých zaměstnavatelů.

Rozdíly jsou také v jiném. Například učitelé zpravidla nenesou odpovědnost za výchovu svých svěřenců. Jen si odučí své hodiny a třeba již dozorem o přestávkách, ve školních jídelnách a doučováním jsou pověřeni tzv. dohlížitelé, většinou vysokoškoláci. Tito vychovatelé se starají též o náplň volného dne. Na francouzských školách se sice učí pět dní v týdnu, volná ale není sobota, nýbrž den uprostřed týdne – obvykle středa nebo čtvrtek. To fungují zájmové kroužky, pěstuje se sport – podle možností školy, zda pro takovou činnost má vyhovující prostory či si je může pronajmout. Totéž se týká hodin tělocviku a pronájmu tělocvičny, když ji škola nevlastní.

Někteří učitelé pracují jenom na základě ročně obnovovaných smluv, ale opět to není všude stejné. Mohl jsem pobývat ve školách velice moderních, s vynikajícími pedagogy a relativně malým počtem žáků, výborně zařízených. A také, což je ve Francii přirozené, s vynikající kuchyní a levnými jídly, která žákům roznášejí pomocné síly. To vše je zcela v pravomoci jednotlivých radnic – rozhodnout, kolik věnují na vybavení a sociální život škol.

Při volbách do obecních zastupitelstev v březnu 1983 jsem byl v jednom z měst, které v sociální péči patřilo v té době ve Francii ke vzorovým: Nîmes. Mnohým možná to jméno připomene římskou éru nebo rodiště Alphonse Daudeta či proslavené býčí zápasy. Konají se tu každoročně pět dní v roce (o svatodušních svátcích) po francouzském, španělském a portugalském způsobu, tedy zabitím býka v aréně i mimo ni a jeho honbou ulicemi města, aby si této atrakce každý do sytosti užil.

Mne však zajímalo, jak se radnice, v níž už osmnáct let vládl levicový starosta Émile Jourdan, stará o svých sto třicet tisíc obyvatel. Začal jsem jeslemi, v nichž jsou děti od desetitýdenních

nemluvnat až po tříletá batolata. Ze tří, které platí město, jsem si vybral jesle Eugenie Cottonové. Jak mi tvrdila ředitelka, nejlepší z celé Francie. Velice originální byla již sama jejich architektura s mnohostranným členěním místností a okny různých tvarů, aby tlumené světlo dopadalo na kovral, na němž si hrály děti, se suterénní garáží, kam zajížděli rodiče, aby z auta nemuseli děti vynášet v zimě či dešti přes ulici a chodník. Prostorný balkon na hraní a zahrada patřily k dalším vymoženostem pro šedesát dětí na celodenní pobyt a dvacet dalších, jež sem matky mohly za jednorázový poplatek „odložit“ jen na půl dne, aby zašly třeba k lékaři. Denní náklady na dítě dosahovaly 200 franků (tehdy samozřejmě ještě neexistovalo euro), ale maximální poplatek rodičů činil šedesát, nejnižší 23 franků. Troje jesle městu samozřejmě nestačily, ale velmi rozšířené byly i jiné typy, například jesle rodinné či soukromé. Na ně už město nepřispívalo, stejně jako na domácí hlídání. Přesto tato péče o dvě stě dětí stála radnici ročně tři a půl milionu franků.

Už jsem psal o školních jídelnách. Stravu pro ně zajišťovaly v Nîmes sektorové kuchyně. V jedné z nich – Romaina Rollanda – se denně připravovalo čtyři tisíce jídel. Porcovaly se do fólií, uchovávaly v chladicích boxech a v kontejnerech rozvážely do jednotlivých jídelen, kde se pouze ohřívaly. Tak se zajišťovala kvalitní strava podle nejnovějších vědeckých poznatků. Menu bylo jednotné a jídelníček se sestavoval až tři měsíce dopředu. V jedné ze školních jídelen jsem je ochutnal: na předkrm hlávkový salát s olejovkami, lehký studený či zapékaný sýr, paštika, jako hlavní jídlo maso s přílohou, na třetí chod vždy ovoce: banán, pomeranč. Než přišli žáci, na všech stolech již byly rozdány předkrmy, talíře a příbory; děti obsluhoval personál, který pracoval na zkrácený úvazek, studenti či ženy v domácnosti. Na každém stole stála karafa se šťávou, mlékem a vínem – pro dohlázele, kteří většinou seděli s dětmi. Město platilo 85 % nákladů, tak-

že při průměrné ceně oběda 30 franků to rodiče stálo nanejvýš 12,50 franku, ale výjimkou nebyly ani bezplatné obědy pro děti ze zvlášť chudobných rodin.

Zmínil jsem se už o střediscích pro volné středy; v jednom ze sedmi, v Bauillargues, jsem zastihl 120 dětí ve věku od tří do šestnácti let. Dopoledne z nich část byla plavat, část bruslit, pak měly kino, zájmové kroužky. Ráno je sem od školy přivezly autobusy a večer v pět hodin je zas odvezly ke škole, aby si je vyzvedli rodiče. Denní náklady na dítě činily 84 franků, pro rodiče nejvýše 21, pro některé nic.

Když se to všechno sečetlo, Nîmes vydávalo ročně jen na mladé lidi 150 milionů franků, nejvyšší položku svého rozpočtu. Byly v tom zahrnuty výdaje na kulturní a sociální zařízení a sociální podporu. Ve městě totiž žilo přes 10 tisíc nezaměstnaných, převážně mladých. Pro ně zde byly kanceláře s odbornými poradci. Týdně za nimi docházelo 30 až 40 mladých lidí. Zapsali se, sdělili své zájmy, možnosti a podle nich středisko buď přímo zprostředkovávalo práci – mělo denní přehled ze všech místních podniků o pohybu pracovních sil, nebo samo nabízelo stáž pro získání potřebné kvalifikace – od měsíční po roční. Stážisté ve věku od 16 do 18 let přitom dostávali měsíčně 500 franků, ubytování a měli bezplatnou městskou dopravu. Středisku se podařilo najít práci v průměru pro 10 % žadatelů. Stačilo aspoň na půl roku, pak už měl mladý nezaměstnaný nárok na sociální podporu, tou nejnižší byla polovina vládou a odbory uznané minimální mzdy (SMIC).

Připomínám, že záleželo na radnici, zda prostředky města věnuje na tyto účely, či na elitářské zájmy určité skupiny obyvatel. To se týkalo všech oblastí, nejenom péče o mladé. Platilo-li v některém městě, že i starší nezaměstnaný měl právo na bezplatnou rekvalifikaci a městskou dopravu, snížení nájemného, poplatků za elektřinu, plyn a vodu, bylo to většinou tam, kde na radnici vládl

levicový starosta. Proto je ve Francii tak ošidné zevšeobecňovat jeden příklad. Co platí zde, netýká se sousedů, a naopak. Tím chci vysvětlit, proč se i zdánlivě s jinými problémy nesouvisející otázka stává záležitostí navýsost politickou, jež dělí Francii na dvě politicky tak rozdílně zbarvené poloviny.

Aby měl čtenář ucelenější představu o francouzském školství, měl bych uvést několik základních údajů. Především je celý systém velmi centralizovaný, stát, tedy příslušná ministerstva včetně zemědělství (řídí zemědělské školy) určují obsah výuky, její délku a formu, orgány veřejné správy zajišťují materiální vybavení škol, jak to stanoví zákon z roku 1982. Soukromých základních škol je 15 procent a 20 procent škol druhého stupně. Celkový počet žáků a studentů tvoří čtvrtinu obyvatel – 15 milionů – a vzdělání čerpá 6,6 procent státního rozpočtu. Francie vydává na jednoho studenta ročně v průměru 6800 euro (v zemích OCDE 9000 euro), student před maturitou stojí jedenapůlkrát víc než student prvního cyklu vysoké školy. Na ně se nekonají přijímací zkoušky, ale během prvních semestrů klesne počet studentů třeba desetinásobně. Podle všeobecného mínění je vysoké školství v zásadě podfinancované.

Jen připomenu, že OCDE (l'Organisation de Cooperation et de Développement Économique – Organizace pro spolupráci a ekonomický rozvoj) byla založena 18 evropskými zeměmi, USA a Kanadou v roce 1960, aby se sjednotily na podporu ekonomického rozvoje. Dnes má 34 členů a kromě 28 z Evropy (včetně ČR) sem patří řada států Střední a Jižní Ameriky a pacifické Asie, silně či méně vyspělé jako třeba Izrael, Švýcarsko, Jižní Korea či naopak Chile, Mexiko a Turecko.

Ve francouzské základní škole se v jedné třídě učí průměrně 19,4 žáka, v zemích EU 16,3 (údaj z roku 2003). Je to proto, že chybí na 60 000 učitelů. Také platy učitelů se pohybují pod evropským průměrem (myslí se tím úroveň 16 členských zemí EU

před rokem 2004). Francouzští učitelé odučí 918 hodin ročně, zatímco v ostatních srovnatelných evropských zemích 804. Přitom školní rok ve Francii je jeden z nejkratších na světě a představuje 144 dní z roku. Učitelé musí ročně věnovat ještě 36 hodin na doučování slabších žáků. Je pozoruhodné, že ve Francii je značný počet sebevražd mezi učiteli a profesory – 39 na 100 000 obyvatel, zatímco v zemích EU to je 35 a celkově ve Francii 16 sebevražd na sto tisíc obyvatel.

Týdenní vyučovací cyklus byl v roce 2013 prodloužen ze 4 dní na čtyři a půl dne. Souvisí to s celkově stanoveným počtem pracovních hodin týdně, což je 35 (od roku 2000). S tím, že vyžaduje-li to charakter profese (například řidiči atd.) a pracovníci musí dělat více, mají poté nárok po pěti týdnech na jeden týden volna či po pěti měsících na jeden měsíc nebo po pěti letech na jeden rok (to se týká např. výzkumníků). Tyto rozdíly závisejí na profesích a v současné době je celkem 27 variant řešení takových „přesčasů“.

Žáci a studenti se v průměru učí týdně v collège 25–28 hodin, v lyceu 30–40 hodin. 38 procent žáků mladších 15 let opakuje třídu alespoň jednou (v zemích OCDE je to 15 procent). Také stoupl jejich počet ve třídě z 24 v letech 1970–1990 na současných 28–30. Používám-li francouzské termíny pro jednotlivé cykly, pak je třeba znát, že základní škola začíná 11. třídou, šestá až třetí je collège (11–15 let), druhá, první a terminál patří lyceu. Jen velmi málo dětí chodí od dvou či tří do šesti let do mateřské školy. Tak jako žáci a studenti postupují zdánlivě z vyšších do nižších tříd, tak se také klasifikuje. Nejvyšší známkou je dvacítká, desítka je na hraně dostatečnosti a vysvědčení s jedničkou či dvojkou je lépe raději ani neukazovat. Kromě známek se na vysvědčení vždy píše pořadí ve třídě a krátké slovní ohodnocení (například „chytrý ale líný, pilný ale tupý“).

V současnosti je úroveň francouzského školství v porovnání se zeměmi OCDE jen průměrná a má klesající tendenci, zvláště

pokud se týče boje se sociální nerovností. Podle výzkumu ministerstva školství z roku 2014 klesá úroveň zejména výuky francouzštiny a matematiky. V roce 2008 mělo 69,2 procenta Francouzů diplom rovnocenný maturitě či nižší a 19,9 procenta vyšší.

Mimořádné postavení ve francouzském vysokém školství zaujímá l'École nationale d'administration (ENA), která vznikla z iniciativy de Gaulla a na základě dekretu prozatímní vlády z 9. října 1945, ale realizaci tohoto dekretu dovedl do konce tehdejší místopředseda vlády a předseda Francouzské komunistické strany Maurice Thorez, odpovědný za administrativní reformu. Škola patří mezi nejprestižnější na světě a v jejích posluchárnách usedali tři pozdější prezidenti, sedm premiérů vlád, nespočet ministrů a většina prefektů.

Škola nejprve sídlila v Paříži v ulici Saints-Pères, ale postupně zabrala další dvě budovy. Na základě rozhodnutí premiérky Edith Cressonové škola přesídlila v roce 1991 do Štrasburku, aby byla blíže evropským institucím – Radě Evropy a Evropskému parlamentu. Tam zabrala budovu, která předtím sloužila mimo jiné jako nemocnice a vězení a nazývala se také École européenne de gouvernance. Od ledna 2007 její část přesídlila zpět do Paříže, na avenue de l'Observatoire, kde se věnuje především krátkým kurzům a mezinárodním vztahům, zatímco ostatní část zůstává v alsaské metropoli. Tam přijímá ročně 80 až 100 studentů, k nimž je třeba připočíst třetinu cizinců, 60 studentů s titulem master nebo mastère spécialisé a stovku zahraničních pro speciální mezinárodní cykly. Někteří kritici ji vytýkají její výběrovost a to, že vychovává byrokratickou elitu, izolovanou od celé společnosti. Nikdo však nepopírá její kvality, které ji řadí mezi nejlepší deseti škol na světě, jimiž prošli nejvyšší státní činitelé.

TÁPÁNÍ V POLITICE A ŽENÁCH

PAŘÍŽ: LÁSKA I VOJENSKÁ SLUŽBA

Mladý François Mitterrand úspěšně absolvoval lyceum a jednoho říjnového dne roku 1934 přijel vlakem na pařížské nádraží Austerlitz, kde v roce 1919 odmítl jeho otec přijmout místo přednosta. Měl v kapse čtyři doporučující dopisy, jeden z nich byl od známého spisovatele a rodinného přítele Françoise Mauriaka. Ubytoval se v domě č. 104 v ulici Vaugirard – ve známém penzionu, kde bydlela řada studentů, kteří se později proslavili.

Vaugirard 104 je nejen adresou pro jednu z budov, ale také Společnosti Marie, tedy otců, bratrů a sester maristů, neboli katolické kongregace, která tu byla založena už v roce 1822. Otcové maristé zde nabízeli ubytování mladým lidem, přicházejícím do Paříže studovat. Ti vytvořili organizaci „La Réunion des étudiants, le 104“, kteří se k sobě hlásili, třebaže už dávno opustili toto sídlo. To přežilo až do poválečného období, kdy se z budovy stalo kulturní středisko. Sem se také uchýlil Mitterrand během svých pařížských studií. Jako prezident všechny pátery a své spolužáky vyznamenal. Tolik na vysvětlenou, protože se s příslušníky Vaugirard 104 budeme ještě setkávat.

Mitterrand měl pro sebe zařízený pokoj, kde se mohl v klidu učit. Odtud bylo kousek na Sorbonnu. Na univerzitě se zapsal do prvního ročníku politických a sociálních věd a práv.

Penzion měl liberálnější režim, vycházky byly povoleny po večerní modlitbě až do půl dvanácté. K domu patřila zahrada, hřiště, hudební salon a hlavně velká knihovna. Tam bylo možné si přečíst všechny noviny a časopisy vyjma ultrapravicových *l'Action française* a komunistického deníku *l'Humanité*. Dobře se tu i vařilo.

Na ta léta Mitterrand vždy rád vzpomínal. Druhy z penzionu zval i později jednou ročně na večeri do hospůdky v Latinské čtvrti – pod podmínkou, že se během jídla nebude hovořit o politice. Po zvolení prezidentem všechny vyznamenal Řádem Čestné legie. Jak už jsem uvedl, stejně ocenil i své kněžské učitele z lycea Svatého Pavla. Většina pamětníků se shoduje, že ostatní studenty z penzionu převyšoval inteligencí a zvláště vyjadřovacími schopnostmi, na svůj věk výjimečnými. Dokládají to i jeho články otiskované v *Revue Montalembert*.

S nadšením se věnoval charitativní činnosti jako člen sdružení konference Saint-Vincent-de-Paul. Na první straně *Figara* byla zveřejněna jeho fotografie, jak rozdává polévku chudým. To ocenil otec Jobit z angoulémského lycea ve školním časopise, když dával za příklad novým žákům přednosti bývalého studenta a chválil ho za to, že zůstal věrným „jécistou“ (členem Křesťanské studující mládeže). Myslel tím nejen charitativní činnost, ale především jeho názory. François totiž napsal do lycea dopis, v němž odmítal politické motivy tehdejší společenské krize. Chápal ji jako morální krizi a vyzdvihoval křesťanskou morálku; vytýkal svým kolegům na fakultě, že jsou sice katolíky, ale nikoli aktivními křesťany.

Ve Francii se zostřovaly konflikty a sílil antifašistický boj, ústící ve vytvoření lidové fronty. Mitterrand byl ovlivňován Croix de feu; Ohňové kříže bylo hnutí řízené plukovníkem Françoisem de la Rocque, které bylo rozpuštěno v červnu 1936. Na počátku roku 1935

sdužovalo na čtvrt milionu aktivních členů ochotných kdykoli zasáhnout i silou proti manifestacím komunistů a socialistů. Plukovník byl v květnu roku 1935 pozván do penzionu, aby pronesl přednášku. Zakončil ji: „*Zítřka dám rozkaz k mobilizaci proti revoluci Léona Bluma, Édouarda Daladiera, Marcela Cachina a jejich stoupenců.*“

Neexistují důkazy, že by se Mitterrand podílel na organizování této přednášky či že by se jinak aktivně účastnil různých hnutí francouzské pravice. Snad pouze to, že v *Revui Montalembert* se postavil za vydavatele časopisu *l'Action française* Charlese Maurrasse, kterého si cenil především jako spisovatele. Jean Louis Loubet Del Bayle ve své knize *Nonconformistes des années trente* (Nonkonformisté třicátých let) tvrdí, že byl v letech 1937–1938 propagátorem měsíčníku *Combat*, který soustřeďoval pravicové intelektuály, mezi nimi i Mitterrandova přítele z Angoulême Clauda Roye.

Důkazem nemůže být ani jeho přátelství s Jean-Marie Bouvyerem, členem malé ilegální a výrazně antikomunistické organizace Cagoule. J. M. Bouvyer se zúčastnil atentátu na dva italské socialistické profesory, bratry Rossiovy, kteří se proslavili svou opozicí proti Mussolinimu a fašismu. Bouvyer byl zatčen, a když si odpýkával trest v pařížském vězení La Santé, Mitterrand jej několikrát navštívil. Po válce Mitterrand dosvědčoval Bouvyerovi, že během války pomáhal vyrábět falešné dokumenty pro Hnutí bývalých zajatců. Podrobně se touto otázkou zabývá kniha Pierra Péana *Une jeunesse française* z roku 1994 a také Franze-Oliviera Giesberta *François Mitterrand ou la tentation de l'histoire* z roku 1977, která z třicátých let přesahuje až do dob Vichy.

Ať už životopisci uvádějí jiné příklady jeho přátelských vztahů k lidem z řad francouzské pravice (nezapomínejme, že později to byli političtí odpůrci socialistického prezidenta, jejichž snahou bylo dokázat, že Mitterrand v mládí patřil spíše do jejich řad), faktem zůstává, že v seznamu jeho přátel z té doby nenajdeme výraznější představitele francouzské levice.

Mitterrand ve své knize *Ma part de vérité* ujišťuje, že již od roku 1936 cítil, „*na čí straně je právo a spravedlnost*“, a sympatizoval s lidovou frontou. Též uvádí, že se zúčastnil oslav výročí smrti Jeana Jaurèse v kavárně Croissant v roce 1934, tedy krátce po svém příchodu do Paříže.

Existují dvě fotografie, otištěné v časopise *Action française Camelots du roi*, které zachycují mladého Mitterranda, jak stojí 1. února 1935 proti policejnímu kordonu v první řadě manifestace proti zahraničním lékařům, kteří vykonávali praxi ve Francii. Její účastníci provolávali heslo: „*Francie patří Francouzům!*“

Je také známo, že v bouřlivých univerzitních diskusích se Mitterrand jednoznačně postavil na stranu těch pravicových studentů, kteří v březnu 1936 demonstrovali proti význačnému právníkovi a univerzitnímu profesorovi Gastonu Jèzeovi, aby mu zabránili přednášet na Sorbonně. Jèze odsoudil Mussoliniho útok na Habeš a stal se poradcem císaře Haile Sélassiého, který musel před italskými vojáky utéct z Addis Abeby do anglického azylu. Alespoň to dokládá jeho první článek pro velký pravicový časopis *L'Echo de Paris* ze 4. července 1936, v němž psal o „*slavných březnových dnech*“. Stal se stálým přispěvatelem tohoto časopisu stejně jako *Revue Montalembert*, kam psal většinou články věnované spisovatelům a básníkům a vůbec stavu francouzské literatury. Opěvoval nejznámější spisovatele meziválečného období, zdrženlivý byl však například k Victoru Hugovi. Stejně tak velmi ironicky „vypráskal“ Romaina Rollanda, André Gida, Julese Romainse.

Pamětníci tvrdí, že se student Mitterrand věnoval koncem 30. let víc veřejné činnosti než studiu. Nebylo obtížné zapamatovat si energického studenta, jenž se hlásil za kandidáta při různých volbách a na mnoha schůzích doporučoval prodloužit proslavený bulvár Latinské čtvrti Saint-Michel až k moři. Tehdy bylo v Paříži na všech univerzitách celkem 30 tisíc studentů, zatímco dnes jich je 300 tisíc. Z těch třiceti tisíc se jen část aktivně účastnila politic-

kých diskusí. Mitterranda často vídávali na přednáškách Andrého Malrauxe, Andrého Chamsona, Julienu Bendyho, a dokonce Maurice Thorèze a Jacquesa Doriota v Mutualité. Bouřlivé studentské moře bylo silně proměnlivé. Jak později napsal snad nejbližší Mitterrandův přítel François Dalle, *„dopoledne jsme chodili do knihovny právnické fakulty, kde převládalo ultrareakční klima, a odpoledne jsme seděli v knihovně Sorbonny, kde každý, kdo nebyl marxistou, byl považován za pitomce.“*

O padesát let později Mitterrand vzpomínal, jak byl přitahován socialistickými spolužáky, i když mu „trhaly uši“ výrazy marxistické levice, převzaté z němčiny. Souviselo to asi s jeho velkou sečtělostí a znalostí literatury. V anketě obyvatel „penzionu 104“ na otázku, kteří jsou jeho oblíbení autoři, odpověděl: Paul Valéry, Charles Baudelaire, François Mauriac a Paul Claudel.

Jaká je úloha literatury?

„Neodmyslitelná i ošidná, je potřeba vyvarovat se nebezpečí myslet a cítit jako spisovatel.“

Kdybyste musel odejít do války, jaké knihy byste si vzal do torny?

„Pascalovy Myšlenky a Rabelaisův Abbaye de Thélème.“

A na dlouhé cestování?

„Eupalinos Paula Valéryho, Mauriakova Boha a démona, Montherlantovu U fontán přání a Claudelův Saténový střevec.“

Už tento výběr svědčí o šíři a kvalitách literárních znalostí. Nebezpečí fašismu se blížilo a Mitterrand vůči němu nebyl slepý. Se svým přítelem Dallem si zajel do Německa. Oba byli šokováni množstvím vojáků a vojenské techniky, kterou viděli na druhém břehu Rýna. Cítili německou převahu a nepřipravenost Francie. Přesto to v Mitterrandovi zatím nepodněcovalo vojenského ducha. Jak uvedl v rozhovoru s Rogerem Priourem v roce 1972: *„...byl jsem antimilitaristou a odmítal jsem se podřídít vojenskému výcviku.“* Své sestřenici ostře vytkl, že se provdala za důstojníka. V článku pro časopis *Montalembert* reagoval na politiku neintervence Francie a dalších

západních vlád ve chvíli, kdy Hitler obsadil Rakousko: „Až sem, ne dál!“ – tak se jmenoval článek, v němž se vysmíval ujišťování Blumovy vlády, že půjde-li Hitler dále, pak již bude Francie reagovat. *„Může se to nazývat černým humorem, ale ten nikdy nenahradí hněv... Snad je pravda, že Francie by byla blázen, kdyby chtěla vést válku pro ztracený mír, smrt člověka je bezesporu vážnější než zničení státu. Všechno hovoří pro to, že nic neospravedlňuje odpor proti událostem. Ale přes celou pyramidu těchto důvodů jsem přece jen zneklidněn... Pod dojmem triumfálního příchodu bavorského boha na Mozartovu zem si uvědomuji, jaká svatokrádež se to připravuje, a pociťuji jistý druh hanby, jako bych uznával svou odpovědnost.“* Ve stejném článku napsal: *„V politice jsou přijatelná pouze dvě stanoviska: buď úplné odmítnutí, nebo absolutní síla. Odmítnutí, diktované sebeobětováním, by pro lid bylo nejkrásnějším svědectvím jeho velikosti. Jestliže se jednotlivci mohou někdy obětovat, proč toho nejsou schopny národy? Tento druh hrdinství se zdá být zakázán té živé mase individuí, která tvoří fikci nazývanou stát.“*

Do značné míry je v tom vyjádřena francouzská nálada oné doby: stydíme se, ale nedělejme nic. Polopacifismus, polovlastenectví – to bylo velice typické klima v západní Evropě. Úplně marné bylo volání skutečných antifašistů, že Hitlera je nutno zastavit nejen slovy a planými výhrůžkami.

Catherine Nayová v Mitterrandově životopise ironicky poznamenává, že Mitterrand té doby, tedy jako dvacetiletý mladík, byl přece jen bojovníkem: na sportovním hřišti. Dával přednost individuálním sportům – golfu, tenisu, ping-pongu. Byl schopen bojovat až na pokraj svých sil, aby zvítězil. Kromě sportu se věnoval hudbě, především uctíval Mozarta. Neworleanský jazz se stal pro něj objevem. Rád tancoval – a také se na plese v lednu 1938, který se konal pod patronací prezidenta Alberta Lebruna, zamiloval do studentky lycea Fénelon. Nejprve ji vyzval na valčík, pak na foxtrot, tango, charleston, až mladý muž uvízl v milostné síti.

„*Jak se jmenujete?*“ ptal se.

„*Maminka mi zakázala to říct,*“ odpověděla.

„*Budete tedy mou Beatricí,*“ rozhodl François, zřejmě inspirovan čtením Alighieri Danteho.

„*A uvidím vás ještě?*“ naléhal François Mitterrand na studentku.

„*Maminka mi zakázala scházet se s chlapci...*“

Přesto vyzvěděl její adresu a čekal na ni před školou, až se dočkal. S Marií-Louise Terrasseovou (nakonec mu řekla i své jméno) se potom setkával denně a denně jí psal dopisy, které důsledně čísloval. Pro jistotu žádal kamarády, aby jí je osobně doručili, většinou před východem z lycea. Své přátele vodil pod okna jejího bytu a tam vzdychal: „*Zde žije, zde spí...*“ (Mnohem později ji znala celá Francie, neboť se pod jménem Catherine Langeaisová stala první televizní hvězdou.)

Po půl roce přišel na schůzku oblečen do slavnostní uniformy své fakulty a s růží v ruce.

„*Co to má znamenat?*“ ptala se dívka.

„*Brzo se to dovíte,*“ odpověděl záhadně.

Pochopila to, když vešel do jejich bytu a mluvil s matkou. Ta jen zvolala:

„*Představ si, tento mladý muž mě požádal o tvou ruku!*“ A pak mu odpověděla: „*Je ještě mladá, nemá ani šestnáct.*“

On odporoval: „*Dvě z mých sester, Antoinette a Colette, se provdaly v šestnácti.*“

„*Nemáte za sebou ještě vojenskou službu.*“

„*Ale co, budu ji mít.*“

Měl bych asi poznamenat, že François byl – jako většina mladých lidí z katolických a buržoazních rodin – v milostných citech velmi zdrženlivý. Podle svědectví přátel získal zkušenost z fyzické lásky až po své dvacítce, s Marie Louisou. Před rodinným shromážděním 23. prosince 1937 u příležitosti svatby svého bratrance Pierra Sarrazina s Odile Moreauovou, dcerou plukovníka, veřejně

prohlásil, že láska se nesnoubí se štěstím, svatba je dílem rozumu. Prostě, v duchu nejčistší buržoazní tradice.

Právě na této svatbě se blíže seznámil se svou sestřenicí Marie-Claire Sarrazinovou. Poté jí napsal snad desítky dopisů, první v únoru 1938, v nichž se jí svěřuje se svými city a pocity, jež právě prožíval. Jak bylo jeho zvykem, vykal jí, ačkoliv ona mu v odpovědích tykala, a oslovoval ji vždy „Moje drahá Clairette“. Také se jí svěřil se svým vztahem k Marie-Louise Terrasseové.

V říjnu roku 1938, krátce po podpisu mnichovské dohody, narukoval do pevnosti Ivry, k 23. pluku koloniální pěchoty. Mezi tím se vzájemně o sobě informovaly rodiny. Otec Marie-Louisy byl profesorem na univerzitě a generálním tajemníkem demokratického sdružení politicky orientovaného na tzv. pravý střed. Terrasseovi se ve své pařížské čtvrti těšili asi takovému postavení jako Mitterrandovi v Jarnaku. Mladý pár měl povoleno se scházet. Naštěstí Ivry nebylo příliš daleko od Lucemburské zahrady, kde bydlela Marie-Louise. Zamilovaný voják dost riskoval, tajně utíkal z kasáren a na vypůjčeném motorovém kole jezdil ke své vyvolené. Stejně riskoval i jinak. Jel například s několika přáteli na setkání s Henrim d'Orléans, comte de Paris a duc de France (pařížským hrabětem a francouzským vévodou), který žil v Belgii, kde se také narodil, protože potomci královského rodu měli Francii zakázanou. A Mitterrand jako voják nesměl bez povolení opustit francouzské území. Nebyl royalistou, prostě se chtěl seznámit s osobností, která symbolizovala minulost jeho země. Toto setkání na něj učinilo velmi dobrý dojem, i jako prezident udržoval určitý kontakt s následníkem trůnu.

Snazší to měl poté, co byl převelen do kasáren Lourcine na bulváru Port-Royal. Na přímlovu svého přítele Georga Dayana se stal osobním tajemníkem velitele a mohl si ve městě pronajmout mansardu. Obýval ji společně s Dayanem, který se stal jeho věrným druhem až do své smrti v roce 1979. Pozdější práv-

ník, poslanec za departement Gard a pařížský senátor mu zprostředkoval mnohé kontakty a především byl jeho zpovědní vrbou. Jestliže Mitterrand svěřil jiným přátelům jen část svých tajemství, jeden z klíčů ke svým „soukromým trezorům“, Dayan měl v rukou všechny. Nikdy toho nezneužil a byl mu oporou v těžkých chvílích.

Mitterrand měl sice spoustu administrativní práce, ale občas byla kancelářská nuda zpřestřena partií šachu s velitelem. Hlavně pro něj bylo důležité, že nemusel na cvičení a pochody, večer se převlékal do civilu a utíkal za svou zbožňovanou blondýnkou. Když se rodina Terrasseových přestěhovala v létě do venkovského sídla ve Valmondois, jezdil i tam.

Trávil zde i onen tragický víkend na počátku září, kdy fakticky začala druhá světová válka: Hitler přepadl Polsko. Stalo se to v pátek 1. září 1939. François Mitterrand se vrátil do kasáren na kole v pondělí ráno. To se již jeho druhové ve zbrani balili, aby z nádraží Pantin odjeli do Alsaska. Šest hodin po rozhodnutí britské vlády vyhlásila Německu válku i Francie.

PODIVNÁ VÁLKA

Hitler drtil polský odpor a bezostyšně pošlapával nezávislost země, ale spojenci Polska, kteří vyhlásili Adolfu Hitlerovi válku, nehnu-li prstem. Nevzlétl jediný letoun, aby napadl německý zbrojařský průmysl nebo transporty vojáků na východ, vláda dokonce neučinila ani ta nejmenší vojenská opatření na samotných francouzsko-německých hranicích: tj. průzkum nepřátelských pozic. Mitterrand se svou jednotkou sice v zimě a za deště stavěl protitankové zátarasy, občas se stěhoval, ale to vše i jemu připadalo jako hraní si na válku. Ve svých pozdějších dílech, zejména *La Paille et le Grain* (Zrno a plevy) z roku 1975, popsal morální rozklad francouzské armády, zvláště důstojnického sboru. Jeho příslušníci sice neměli rádi Německo, ale obdivovali třetí říši, milovali Francii, nikoli Francouze. Byli výplodem společnosti, která spěla ke svému zání-

ku. Všichni dosud žili v iluzi mnichovské dohody, přesněji zrady Československa. Ani jeho úplná okupace nacisty je nevyburcovala z letargie a přesvědčení, že Francii se za Maginotovou linií nemůže nic stát.

Byli nesmírně překvapeni, když Hitler rozsáhlým obloukem přes Belgii tuto linii obešel a udeřil na zemi galského kohouta plnou silou. Ani tehdy se Francie – kromě vzácných výjimek – nemohla na vážnější odpor. Její vojáci byli masově zabíjeni nebo zajímáni, pokud se nezachránili panickým útekem. V předním voji prchala sama vláda a generální štáb. Marně vlastenci vyzývali k organizovanému odporu. Chybělo nejen velení, ale zejména vůle velitelů zformovat obrannou linii a hájit ji. Plané byly výmluvy na okamžik překvapení či nacistickou převahu. Ta spočívala hlavně v kázni, promyšlené vojenské taktice a strategii, nečekaných úderech tam, kde se jich francouzské velitelství podle zastaralých koncepcí nejméně nadálo.

Jeden z mála francouzských velitelů, de Gaulle, tuto tragédii chápal. Dokonce ji předvídal a už v době, kdy byl ještě majorem, poté plukovníkem, tedy na počátku 30. let, horoval ve svých dílech pro novou vojenskou strategii, reorganizaci armády jako profesionální a moderně vyzbrojenou, zvláště tanky. Podle jeho představ bylo potřeba zemi hájit aktivně, útočnými operacemi, a nikoli pasivně spoléhat na bunkry Maginotova opevnění. Několikrát se o tom marně snažil přesvědčit premiéra. Nakonec, již z titulu funkce člena vlády, byť nikoli na úrovni ministra obrany, se mj. snažil získat Londýn, aby Paříži pomohl. Nový britský premiér Winston Churchill, který vystřídal Chamberlaina, ihned ocenil kvality mladého politika. Uvědomoval si však, že Francii už pomoci nelze. Chtěl alespoň zachránit zbytky britské armády na evropské pevnině. Charles de Gaulle prokázal několikrát své vojenské mistrovství přímo na bojišti, byla to však jedna z mála jisker, z níž nevzešel žár nadšení pro záchranu Francie.

Marně dokazoval vládě, která z Paříže utekla do Bordeaux a nakonec 22. června 1940 podepsala kapitulaci v Rethondes v Compiègneském lese, ve stejném vagonu, v němž bylo uzavřeno příměří 11. listopadu 1918, že by měla včas přepravit půl milionovou armádu i s její vojenskou technikou, letectvem a námořnictvem do svých držav v severní Africe a tak zachránit důstojnost a suverenitu země. Premiér Paul Reynaud podal 16. června demisi a vytvoření nové vlády ponechal maršálu Pétainovi, který byl 10. července zvolen hlavou „Francouzského státu“, jak se nazývalo oněch 40 procent francouzského území, které Němci ponechali formálně svobodným, než ho v listopadu 1942 také plně obsadili. Nakonec byl de Gaulle z vlády a také z francouzské generality jediný, který doslova posledním letadlem odletěl do Londýna a odtud 18. června vyhlásil, že Francie pokračuje v boji za svou svobodu. To vše se však François Mitterrand dověděl až později.

ZAJATCEM PROTI SVÉ Vůli

Krátce před ostudnou Pétainovou kapitulací se nacházel blízko Verdunu, bojiště tragicky proslaveného již v roce 1916. Seržant Mitterrand z jedné čety 23. pluku koloniální pěchoty bránil bojové postavení na Meuse, poblíž Mort-Homme, na kótě 304, památné hrdinskou obranou v červnu 1916. Teď se však situace neopakovala. Mitterrand od prvních okamžiků války, od 10. května, kdy nad jejich pozicemi bez ustání přelétala letadla luftwaffe, poznával, jak výrazná je německá převaha. Jejich pěchota je drtila množstvím vojáků i tím, že do útoků nastupovali se zpěvem, lehce oděni, zatímco francouzští vojáci se vláčeli až s třicetakilovými baťohy a zdaleka nesdíleli takové bojové nadšení. Tak také Němci nastupovali do útoku 14. června na pozice, které rovněž bránil seržant Mitterrand. Les jako by ještě zesílil svou ozvěnou hřmot dělostřelecké palby. Najednou ucítil silnou bolest. Byl raněn do pravého ramene úlomkem dělostřeleckého granátu a tato střepina, jak sám

uváděl, zůstala vězet v jeho pravé lopatce až do konce života. Co mu bylo platné, že za své zranění byl vyznamenán válečným křížem. Byl evakuován do Vittelu, potom Bruyères, kde byl 18. června zajat a dopraven do Lunéville, aby byl ošetřen. V září byl odvezen do zajateckého tábora IX. A v Ziegenhainu poblíž Kasselu (Hessensko), kde bylo soustředěno na 30 000 mužů. Byl vězněn pod číslem 27716.

V říjnu 1940 přemístili François do stalagu IX. C v Durynsku, poblíž Rudolstadt. Byl to jeden z celkem osmdesáti táborů, kam byly rozmístěny dva miliony francouzských zajatců. Odtamtud byl odeslán s 250 jinými zajatci do komanda 1515 do Schaale, kde byli ubytováni ve výrobně fajánsového zboží. Samozřejmě se stal velitelem pokoje a tam se s ním také poprvé potkal Jean Munier. Později vzpomínal, jak François jim vykládal, že *„situace není ztracená, protože Hitler nespustil útok proti Británii... Válku prohraje.“*

Už tehdy plánovali, že spolu utěčou a stanou se odbojáři. Zůstali po celý život tak blízkými přáteli, že François Jeanovi tykal, což bylo u něj zcela výjimečné. Třebaže se jim společný útek nepodařil, nakonec se setkali ve Vichy, ve stejném úřadě pro válečné zajatce, kde *„Mitterrand pracoval v prvním poschodí a já v přízemí.“* Tehdy si také slíbili, že budou společně trávit důchod. To nemohli tušit, že jeden z nich se stane prezidentem a toho druhého zavede povolání inženýra veřejných prací až do daleké Polynésie. Jeanovi se podařilo utéct poněkud groteskním způsobem: při spojeneckém bombardování Kasselu Munier, který tam pracoval jako zajatec, zachránil z trosek tři ženy a dvě děti, z nichž ty děti a jedna z žen patřily k rodině jednoho německého admirála. Ten mu z vděčnosti daroval svobodu, aby mohl odejít do Vichy.

Mitterrand se třikrát pokusil utéci. Poprvé v březnu 1941. Řekl o tom Jeanu Munierovi, který byl tehdy velitelem pracovní skupiny a hlídal barák. Požádal ho, aby mu opatřil civilní oblečení. Připojil se k němu jeden farář a Munier oba dovedl až k ostnatému